

УДК 78.071.2

МУЗИЧНО-КОНКУРСНА ПРАКТИКА: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Щербініна О. М.

У статті висвітлюється діалогічна природа виконавської діяльності, розкривається сутність конкурсних змагань, розглядаються особливості конкурсних заходів в умовах сучасної виконавської практики. На основі ретроспективного аналізу виявлено специфіку конкурсу як різновиду музично-виконавського мистецтва, чинника еволюційного поступу музичного мистецтва. Обґрунтовано позитивний вплив конкурсного руху на концертне виконавство. Розкрито розвивально-педагогічний аспект конкурсних змагань. Визначено пріоритетні принципи організації конкурсних заходів; до найважливіших віднесено розвиток музично-виконавської культури музиканта, виявлення та підтримку творчо обдарованої молоді, популяризацію кращих творів українських та зарубіжних композиторів, продовження традицій національної виконавської школи, обмін науково-методичним досвідом з питань викладання мистецьких дисциплін. Наголошено на неоднозначному впливі конкурсних змагань на професійний розвиток музиканта. Висвітлено такі негативні аспекти конкурсної практики як загрозливе зростання кількості конкурсів та знецінення звання лауреата, комерційний підхід до проведення конкурсних змагань, відсутність чіткого розмежування музичних конкурсів за виконавським статусом, відсутність об'єктивної оцінки журі. Наведено підходи щодо визначення спрямованості конкурсних змагань. Реалізацію художньо-виховних функцій визначено як головне призначення сучасних конкурсних заходів.

Ключові слова: музичне мистецтво, конкурсні змагання, творчий розвиток, виконавська майстерність, обдарованість.

В статье освещается диалогическая природа исполнительской деятельности, раскрывается сущность конкурсных состязаний, рассматриваются особенности конкурсных мероприятий в условиях современной исполнительской практики. На основе ретроспективного анализа выявлена специфика конкурса как разновидности музыкально-исполнительского искусства, фактора эволюции музыкального искусства. Обосновано позитивное влияние конкурсного движения на исполнительство. Раскрыт развивающий потенциал конкурсных состязаний. Определены приоритетные принципы организации конкурсных мероприятий; к важнейшим отнесено развитие музыкально-исполнительской культуры музыканта, выявление и поддержку творчески одарённой молодёжи, популяризацию лучших произведений украинских и зарубежных композиторов, продолжение традиций национальной исполнительской школы, обмен научно-методическим опытом по вопросам преподавания художественных дисциплин. Подчёркивается неоднозначное влияние конкурсных состязаний на профессиональное развитие музыканта. Освещены такие негативные аспекты конкурсной практики, как угрожающее увеличение количества конкурсов и обесценивание звания лауреата, коммерческий подход к проведению конкурсных состязаний, отсутствие чёткого разграничения музыкальных конкурсов по исполнительскому статусу, отсутствие объективной оценки жури. Приведены подходы относительно определения направленности конкурсных состязаний. Реализацию художественно-воспитательных функций определено как главное предназначение современных конкурсных мероприятий.

Ключевые слова: музыкальное искусство, конкурсные состязания, творческое развитие, исполнительское мастерство, одарённость.

The article highlights the dialogic nature of performing activity, reveals the essence of competitions, particularly competitive actions in the environment of modern performance practice. Based on a retrospective analysis, competition profile is revealed as a kind of musical and performing skills and the factor of music evolution. The positive influence of competitive movement in performance is substantiated. The developing potential of competitions is revealed. The main principles of competitive activities management are

determined. The most important principles are the development of musical and performance culture of a musician, the identification and the support of creatively gifted youth, the popularization of Ukrainian and foreign composers' best works, the traditions development of the national performing school, the exchange of scientific and methodological experience in the teaching of artistic disciplines. It emphasizes the ambiguous influence of competitive events on the professional development of the musician. There are negative aspects of competitive practices, such as threatening increase in the number of competitions and the depreciation of award winner's title, the commercial approach to the competitive events, the lack of a clear delineation of music competitions for the performing status, the absence of an objective assessment of the jury. Different approaches to determining the direction of competitive events are shown. Realization of the artistic and educational functions is defined as the main purpose of today's competitive activities.

Key words: musical art, competitive events, creative development, performing skills, endowments.

Історична детермінованість музичного мистецтва виявляється у постійному оновленні його форм, змісту та способів функціонування. Найповнішу реалізацію могутнього потенціалу музики забезпечує виконавська діяльність, яка здійснює діалогічні процеси між культурними явищами різних історичних епох. Ретроспектива розвитку виконавства доводить, що вагомим чинником еволюції музичного мистецтва виступають конкурсні змагання.

Соціокультурні зміни в сучасному суспільстві, актуалізуючи проблему виявлення, підтримки та розвитку талановитих музикантів, зумовили потребу цілеспрямованого дослідження такого феномену як конкурс музично-виконавської майстерності. Вагомість означеної проблеми підсилюється усвідомленням реалізації творчого потенціалу особистості як суттєвого ресурсу розвитку суспільства.

Існуючи не одне століття в мистецькій практиці як форма музично-виконавської діяльності, феномен "музичний конкурс" не отримав достатнього висвітлення в науковій літературі. Спектр досліджень стосовно музичного конкурсу охоплює здебільшого історичні (А. Алексєєв, М. Зильберквіт), педагогічні (Г. Коган, Г. Нейгауз), окремі соціокультурні аспекти (К. Давидовський, С. Зуєва, В. Шульгіна). Останнім часом увагу вчених привертають проблеми реалізації творчого потенціалу в умовах конкурсних змагань (Т. Зінська, М. Пухляк, О. Філатова). Разом з тим важливі питання сучасної музично-конкурсної практики залишаються поза увагою вчених-музикантів і потребують уважного вивчення.

Мета статті – розкрити сутність конкурсу як різновиду музично-культурного явища, висвітлити особливості музично-конкурсної практики в умовах сучасного соціокультурного середовища.

Дослідження музично-виконавських змагань як культурного явища потребує визначення його сутності, звернення до теоретичних основ самого поняття "музичний конкурс". Історична ретроспектива розвитку виконавства доводить, що змагання виступає вагомим чинником еволюції музичного мистецтва. Одним з перших достовірних фактів, що свідчать про багатовікові традиції музичних конкурсів, є музично-поетичні змагання між Сафо та Алкеєм (V ст. до н. е.). В епоху стародавніх цивілізацій формується також і один з найважливіших критеріїв музично-виконавської майстерності – віртуозність виконання. Зберігаючи пріоритет на подальших етапах розвитку виконавського мистецтва, музичні змагання поступово набувають професійного змісту. Відповідно змінюються і критерії оцінювання виконавської майстерності музиканта. Вміння "майстерно виконувати швидкі пасажі" (Аристофан) втрачає пріоритет, поступаючись майстерності імпровізації, що ґрунтується на творчій фантазії, художньому смаку, композиторській техніці музиканта.

Демократизація аудиторії, викликана подіями Великої Французької революції, зумовила зростання концертних заходів, значне збільшення професійних виконавців. Оптимальною формою виявлення кращих виконавців стало відкрите творче змагання як організоване масштабне дійство. Набувши статусу одного з найважливіших різновидів музично-виконавської діяльності у XIX столітті, пристосовуючись до змін сучасного соціально-культурного середовища, стимулюючи зростання

виконавської майстерності та престижу професії музиканта, конкурс збільшує свої масштаби, визнання і популярність. У цьому плані вивчення історії розвитку конкурсу як різновиду музично-виконавської діяльності, усвідомлення виховного потенціалу конкурсних змагань є надзвичайно актуальним.

Сьогодні в Україні майже не знайдеться навчальних закладів, педагогічні колективи яких не займаються організацією та проведенням різноманітних виконавських конкурсів. Ставши невід'ємним компонентом навчально-виховного процесу, музичні змагання відкривають широкі можливості для реалізації численних цілей, поставлених перед сучасною мистецькою освітою. Серед найважливіших виділимо такі: розвиток музично-виконавської культури музиканта; виявлення та підтримка творчо обдарованої молоді; популяризація кращих творів українських та зарубіжних композиторів; продовження традицій національної виконавської школи; обмін науково-методичним досвідом з питань викладання мистецьких дисциплін. Покликані сприяти розвитку виконавської майстерності музикантів, конкурси часом стають не тільки вирішальним фактором в особистій професійній кар'єрі виконавців, але й створюють культурний імідж країни, міста або закладу, які вони представляють. В умовах деякого знецінення гуманітарної освіти проведення конкурсних змагань переслідує і суто практичну ціль, надаючи можливість навчальним закладам "рекламувати" себе, демонструвати відповідний рівень творчих досягнень.

Багаторічна практика виробила пріоритетні принципи організації та проведення конкурсних змагань, найважливішими серед яких є принципи демократизму та професіоналізму. Художні особливості сучасних конкурсів визначаються перед усім змістом програмних вимог. Діапазон конкурсних програм надзвичайно широкий: довільна програма; виконання творів відповідної форми, жанру, стилю; включення до програми обов'язкового для всіх учасників твору або творів певного композитора тощо. Подібне різноманіття програмних вимог створює широкі можливості для самореалізації виконавця, всебічного розкриття його творчої особистості.

Важливим моментом конкурсних змагань є оцінювання виконання. Питання вимірювання виконавських якостей музиканта завжди залишалось дискусійним. Суб'єктивна природа мистецької діяльності зумовлює різноманітність і суперечливість критеріїв оцінювання. У контексті основних завдань мистецької освіти орієнтиром у пошуках критеріїв музично-виконавської майстерності має стати відомий афоризм: "У мистецтві не те є гарним, що є правильним, а те є правильним, що є гарним".

Розглядаючи особливості функціонування конкурсу у системі мистецької освіти, необхідно зупинитися на деяких педагогічних аспектах виконавських змагань. Визначальними для успішного конкурсного виступу є вибір учня, який у художньому, психологічному і фізичному відношенні має бути готовим до участі у відповідному конкурсному змаганні; вибір конкурсної програми, що всебічно розкриє обдарованість і виконавську майстерність учасника конкурсу; уміння уникати штампів в інтерпретації творів конкурсної програми; сформованість в учня психологічної установки на творче ставлення до процесу конкурсних змагань. Особливо важливим є дотримання професійного підходу до участі в конкурсах. Розгляд конкурсних виступів як певних етапів професійного зростання, критичний аналіз власних досягнень і втрат, узагальнення досвіду конкурентів забезпечить результативність участі у конкурсі.

Виступаючи показником професійного рівня музично-виконавського мистецтва, конкурсні змагання мають і певний негативний вплив на його подальший розвиток. Набуваючи масового характеру, конкурсний рух нерідко перетворюється майже на "комерційні" заходи, де вступний внесок гарантує отримання диплому. Неоднозначний вплив конкурсних змагань на професійний розвиток музиканта відзначали ще видатні педагоги минулого століття (М. Лонг, Г. Нейгауз, А. Рубінштейн, А. Шнабель), підкреслюючи загрозливе зростання кількості конкурсів та знецінення звання лауреата, порівнюючи подібне становище з "манерою буржуазних торговців прикрашати вироби своєї фірми численними медалями з різноманітних виставок", а навчальні заклади – зі своєрідними інкубаторами лауреатів, що "викривляють нормальні шляхи художнього розвитку артиста" [2, с. 36].

В сучасних умовах необхідність радикальних змін у конкурсній справі, до яких закликали фундатори виконавського мистецтва, посилилась відсутністю чіткого

розмежування музичних конкурсів за виконавським статусом. Важливим запобіжником дискредитації ідеї музичних змагань можуть стати "нові принципи розподілу академічних музичних конкурсів не лише за географічним, а й за професійним принципом", що дозволить "правильно визначати спрямованість конкурсу: на розвиток соціокультурної сфери... чи на розвиток професійного виконавського мистецтва" [1].

Важливим питанням конкурсної практики є післяконкурсна доля учасників. Здійснюючи основне призначення виділяти найталановитіших виконавців, конкурсні змагання разом з тим не відбивають повною мірою особистість музиканта. Загальновизнаним стало ствердження, що результати конкурсів не мають розглядатися як об'єктивні, достовірні показники таланту та артистизму музиканта-виконавця. Проте останнім часом у мистецькому середовищі з'явився специфічний тип виконавця, що мандрує з одного конкурсу на інший, збираючи "преміальний врожай" (Г. Коган). Натомість обдарованому музиканту без лауреатських регалій все складніше потрапити на престижну концертну сцену. Занепокоєння подальшим розвитком конкурсної практики та її впливом на музично-виконавське мистецтво не заважає сприймати конкурс не тільки як "форму виявлення кращих, але й як величезну школу для тих, хто любить музику" [3, с. 60].

Увібравши багатовіковий досвід і традиції музично-виконавського мистецтва, сучасні конкурсні змагання здійснюють важливі художньо-виховні функції, сприяючи усвідомленню пізнавально-естетичної сутності музичного мистецтва, відкриваючи можливості для самореалізації, спонукаючи молоде покоління музикантів до творчого пошуку. У сучасному художньому просторі конкурс музично-виконавської майстерності є великим святом музики, яке символізує зміну поколінь у мистецтві, беззупинний розвиток музичного виконавства.

Література

1. Зінська Т. В. Музичний конкурс як форма актуалізації творчого потенціалу виконавця [Електронний ресурс] / Т. В. Зінська // Вісник КНУКіМ. – 2012. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/iskystvo/97/16813-muzichnij-konkurs-yak-forma-aktualizaci%D1%97-tvorchogo-potencialu-vikonavcya.html>. – Назва з екрана.
2. Коган Г. М. Оправдывают ли себя исполнительские конкурсы? / Г. М. Коган // Советская музыка. – 1970. – № 2. – С. 34–37.
3. Сазонова Е. И. Москва. Конкурс имени П. И. Чайковского, 1958–1978: Пять конкурсов: история, размышления / Е. И. Сазонова. – М. : Сов. композитор, 1978. – 183 с.